

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat heti közlönye

MEGJELENIK MINDEN SZOMBATON.

<i>Előfizetési díjak:</i>		A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjajukért kapják.	A lap szerelmi részét illető cikkek a szer- kesztőségnek, az előfizetési pénzek a pénz- tárnoki — az esetleges reklamációk pedig a kiadóhivatalnak küldendők.
Egész évre — — — — —	4 frt	—	
Félévre — — — — —	2 „	—	
Negyedévre — — — — —	1 „	Kéziratokat nem adunk vissza.	

A latin fajok állítólagos hanyatlása.

Különösen most, hogy a spanyolok és amerikaiak háborúba keveredtek, s hogy az előbbiek ügye veszendőre fordult: gyakran lehet olvasni és hallani, hogy a latin fajok virágzásuk idejét túlélték s immár mintegy két század óta hanyatlanak.

Ez az állítás különben nem új és összefügg a protestantizmus dicsőítésével. Mert alattomosan benne rejlik, sőt egyik másik, még pedig első rangú írónál kifejezésre is jut, hogy e hanyatlásnak egyenesen a katolicizmus az oka. Ez az állítás, vagy mondjuk vád, nagyon komoly, és most, hogy a történelmi alakulatok újból időszerűvé tették, megérdemli, hogy a szemébe nézzük.

Mindenek előtt két kérdést vetek fel s hagyok egyelőre felelet nélkül: Igaz volna-e, hogy a katolicizmus a nemzetek hanyatlását vonja maga után? Igaz volna-e, hogy a protestantizmus népek és kormányok emelkedését eszközöli? S ha igaz, hogy lehet az első igazság, a második tévedés?

Kétségen felül áll, hogy az ókornak a római birodalom romjai közé temetett barbár elemeit az egyház újjá teremtette. Francia-, Olasz-, Spanyolországot és Ausztriát vonta ki a romok alól s századokat fordított nevelésükre. És az egyház karjain e népek levetkőzték a barbárság szellemét, a keményszívűséget, fenhéjazást, gőgöt, erőszakot; azután lassan-lassan felöltötték a szelidséget, alázatosságot, megbocsátást, áldozatra készséget s így jutottak az eszmény tisztelőtére, minthogy tagadhatatlan, hogy szebb, dicsőbb, eszményibb népet nem ismer a történelem a katolikus kereszténynyé vált latin fajoknál. És vajon az eszményiség kultusza, melyre a katolicizmus juttatta a latin fajokat, meddő maradt bennük a szellem tökéletesedésének valamely ágában? Ki merné állítani?

Tekintsük végig Spanyolország városait, jusson eszünkbe Murillo, Zurbaran, Velasquez, Calderon, Luis de Leon, Cervantes, Sz. Terézia. Nem bízom, hogy ember evangelium nélkül, az egyház anyai gondozása nélkül így festhetett, így írhatott, így énekelhetett, így nevezhetett, így imádkozhatott volna, jegyzi meg a nagy gondolkodó francia püspök, Bougaud.

Az olasz nép is csak a katolicizmus karjain vált igazán nagygyá. A római klasszikus műveltség a birodalom hanyatló idejében már csak kéreműveket alkotott, képzőművészet, ipar és régi műveltség elvesztette a talajt lábai alól. És e romokból kell ki Dante, Tasso és Petrarca, Angelico de Fisolet, Michel Angelo, Raphael, Leonardo da Vinci alkotásainál nagyszerűbb alkotásokat a világ nem látott, melyekben az erő a gyöngédséggel, az erkölcsi nagyság a csodás egyszerűséggel szebben társulna.

És ha Franciaországra tekintünk, tökéletesebb embert Sz. Lajosnál és D'Arc Johannánál, nagyobb szónokot Bossuet-nél, bölcsőbbet Pascalnál és Decartennél, költőbbet Corneille és Racinenél hol találhatni?

Nem ócsároljuk az ókort. Elismerjük, hogy a görögök a műalak tekintetében mesterek, a római aranykori írók egyik-másik tekintetben mintaszerűek, de azt az eszményiséget, melyre a kereszténység emelte a latin fajok irodalmát és művészetét, hiába keressük akár Perikles, akár Augusztus korában.

Ismétlem, hogy ez eszményiségre a latin fajokat a katolicizmus juttatta. Hiszen a keresztény latin faj művészei többnyire papok, szerzetesek, hívő keresztények, gyakran szentek. Mintha Isten azt akarta volna — olvasom egy szellemes írónál, — hogy senkise vonhassa kétségbe, hogy a lángésznek e kivillanása az egyháznak köszönhető. Aztán azt sem szabad felednünk, hogy a görög-római műveltség rideg és szivtelen, minő a kor; a latin fajoké csupa

szív és szeretet, minő édes anyjok, az egyház. Amott rabszolgák, kidobott gyermekek, elhagyott aggok, — itt kórházak, menedékhelyek, az irgalom és könyörület szeretettházai.

Vagy tán a hősiességnek, államfentartó képességnek, a nemzeti erő külső eszközeinek nem kedvez a katolicizmus? Sőt nagyon. Csakhogy itt vitézi erőhöz férfiaság, az államfentartó erőhöz gyöngédség, a polgári élet szigorához életszentség járul. Új szépségei ezek a társadalmi együttélésnek, melyekről az ókornak sejtelve sem volt.

Igy ha lelkesülünk Marathon, Salamis és Thermopyle emlékein, akkor Jolhaie, Buviens, Tailleburg és Poitiers hősei mindmegannyi büszkesége a keresztény latin fajnak. Es ha nincs szabadságszeretőbb nép a görögnél és hódítai tudóbb a rómainál, akkor volt-e nagyobb és hatalmasabb birodalom, mint a Nagy Károlyé, vagy dicsőbb korszak, mint az I. Károlyé Spanyolországban, ki V. Károly név alatt német-római császár is volt. Elismeri minden elfogulatlan, hogy Spanyolország alatta Europa vezérlama volt.

Nincs hát baj, nincs hanyatlás a latin fajknál? Hanyatlás nincs, baj az van.

Ha a hanyatlás lassú közeledés az enyészethez, akkor az nincs meg a latin fajknál. Bennök most is több és jobb élet van, mint a protestáns nemzetekben; önzetlenebbek, öfeláldozóbbak, áldozatra készebbek, vallásosabbak, az eszményért lángolóbb szívek. Nem tagadjuk, hogy lázba, betegségbe estek. De mióta? Vajon betegségük együtt jár a katolicizmus fejlődésével? Ellenkezőleg. Mintegy két század óta kezdenek mostoha gyermekei lenni az egyháznak, sőt fel is lázadtak ellene a kormányok. Spanyolország elűzte a szerzeteseket, Franciaország meggyalázta a keresztet és elvetette a vallást, Olaszország megbolta a pápákat, Ausztria látszólag kevesebb erőszakkal, de annál több ravaszsgal igazta le a vallást. S azóta a latin fajok gyöngülnek, lázban vannak.

A protestáns hitelveken alapuló szabad gondolkodás, bölcséleti és társadalmi agyrérek náluk is pusztítanak s a költői lángelmének és államférfiúi bölcsességnek elmetszik a szárnyait. Ha a tanok és életelvek piszkosak és fertőzöttek, maga az élet hogy lenne tiszta és szeplőtelen? De hát ha az ok és okozat örök érvényű kapcsolata eljuttat az igazsághoz, hogy lehet e láznak, e betegségnek okaül az egyházat állítani oda? Hiszen látjuk és tudjuk, hogy e népeket épen az egyház tette eszményileg dicsőkké és nemzetileg nagyokká, hogy lehetne tehát betegségüknek is az oka? Szentül hiszem s úgy is van, hogy a

bajnak épen az az oka, hogy a népek midőn az új nemzeti társadalmakat az ónak helyén felépítették, reformáló hevükben túlságba estek és eltaszították maguktól nevelő anyjukat, az egyházat. Lehet — írja valahol Renan, — hogy bevünkben mélyre eresztettük a kést; s midőn azt hívők, hogy csak a beteges fölösleget vágjuk: az életnek valamely lényeges szervéig jutotunk s a késő gyógyulás a nemesebb részekben ejtett súlyos sértésre vall.

Ez a valódi helyzet, de nem kétségbeejtő, mert e fajokban így is van élet, termékenység a gyógyulásra. S ebben annál inkább remélhetünk, minthogy a betegség oka, a régi keresztény társadalmi elveknek elfefése és megbolygatása nem annyira a népeknek, mint inkább az illető kormányoknak a bűne.

Én részemről valahányszor olvasok, vagy hallok a latin fajok állítólagos hanyatlásáról, mindég kiérzem belőle a katolikus egyház ellen irányuló rossz akaratot, igazságtalan vádat. És e vádat nem tudom igazolni eme fajok mostani betegségével, sőt ha vizsgálom a népek multját, jelen kedvezőtlen helyzetét és annak okait, ha e népek faji tulajdonságát egybe vetem a fenmaradás tényezőivel: hová tovább meggyőződöm, hogy a latin fajok hanyatlását csupán egyetlen egy ok idézhetné elő, — a kath. egyházzal való szakítás.

Az iskola és a társadalom.

Most, midőn az iskolák ajtói nemsokára bezárulnak, midőn a nehéz, fáradságteles munka után nemsokára tanító és tanítvány pihenőre tér, hogy aztán újabb erővel lássanak ismét a nagy munkához, lássuk minő viszonyban áll az iskola és társadalom egymással, hogy az ifjuság nevelésének örökség-ségét eszméjét megvalósítva láthassuk, hogy biztos legyen a siker, a melyet a magyar nemzeti neveléstől méltán elvárhatunk.

A társadalom legfőbb kincsét: gyermekét adja az iskolának. Az iskolának kötelessége e kincset feltékenyen megőrizni, hogy ne mondjuk: értékét napról-napra növelni. Kötelessége odabatni, hogy kifejllessze, ápolja azokat az érzelmeket, a melyeket akár a szülői ház, akár pedig a társadalmi élet befolyása következtében a gyermek szívében az iskolába visz. A családnak, a társadalomnak hitélete, a társadalom közös törekvései, az eszmék, a melyek a társadalmi életnek irányt adni kívánva, a társadalom jobbainak tevékenysége az anyagi és szellemi jóllét megteremtésében; már életképes csiráit indította meg a gyermeki lélekben azoknak a nemes hajlamoknak, a melyek, ha gondosan ápolatnak, egykoron a társadalom életfáján áldásos gyümölcsöket fognak teremni.

A gyermeket, mondjuk az ifjuságot, teljesen kiszakítani a családból, nem törődve azokkal a szent kapcsolatokkal, a melyek a családokat a társadalomhoz fűzik, annyi mint oly földbe ültetni a virágot, a mely nem nyújthatja az élet elmeit, melynek pusztulás a vége.

A legtöbb ember élete azon falu vagy város szűk határai közé szorúl, a hol az Isten napja először rástűtött. Nem kötelessége-e tehát az iskolának magasabb céljai mellett rajta lenni, hogy azon társadalomnak buzgó, munkás, tevékeny tagjává nevelje, mely ott állt bölcsőjénél s elkiséri a sirig?

Az az iskola, mely a társadalom hitéletével, a népszokásokkal, a társadalom közös törekvéseivel azokkal az eszmékkel, a melyek a társadalmat lelkesítik — mitsem törődik, a mely a családi élet szokásaiban, olykor naiv, de tiszta érzésre mutató törekvéseiben unos-untalan gáncsolni, feddeni valót talál: az nem a család, nem a társadalom szíve szerint nevel s így támogatást a család, a társadalom részéről nem is remélhet. Mi természetesebb, hogy a nélkül, ha a tanító, tanár az angyalok nyelvén beszélne is — sikerről szó sem lehet.

Ha azonban az iskola nem mulasztja el a család és társadalommal szemben kötelmeit, ha egyik legfőbb vágya, hogy a család, a társadalom részére egy nemesen érző szívet, tevékeny, a közös törekvésekért lelkesedni tudó, értelmes embert neveljen: következik, hogy az iskolának ily szép céljával szemben a társadalomnak is megvaunak az Isten és emberek által parancsolt kötelmei. Ezeknek teljesítése alul kibujnia nem szabad s ha mégis ezt tenné, úgy önmaga rombolná le egy egészséges fejlődést célzó társadalom élet-alapját.

Első sorban is tehát tekintse a társadalom az iskolát úgy mint az ifjúság második otthonát, ahol a tanító, a tanár nem kevesebb szeretettel öleli át a gyermeket, mint a szülő. Bízalom: bizalmat kell. Továbbá, ha az élet ezer meg ezer örömeire szívesen hozza meg áldozatait a társadalom: mindenekelőtt az iskola legyen az, a melyet támogatasson, ha olykor még megfeszített anyagi áldozatokkal járna is az. Az áldozat, a melyet a társadalom az iskoláért hoz, három oltárt emel: a gyermek jövő boldogságának oltárát; az Isten, és a hazáét. Mily boldog az a társadalom, a mely az iskola érdekeinek ápolásában találja legszebb célját!

Az iskolának a lelke: a tanító, a tanár. Több a szülőnél! A régi indusok azt tartották: hogy az a gyermek, a ki édes apját tiszteli, a földi világot nyeri el, a ki édes anyját tiszteli az az aetherit, és a ki tanítóját tiszteli, az egyenesen Brahma mennyei világába jut. Lám! már ezelőtt Isten tudja hány ezer esztendővel tudták azt, hogy az iskola célját csak akkor érheti el, ha a tanító és tanár iránti ragaszkodás, szeretet közérzülletté válik a társadalmi életben.

Ha a társadalom legdrágább kincsét bízva az iskolára: illő, hogy e kincs gondozója, ápolója a cél magasztosságához mert tisztelőben, szeretetben részesüljön. E nélkül a magyar nemzeti nevelés óhajtott boldog országa csak pium desideriumnak marad. Ez szent igazság!

Spaller Fózsef.

Énekelhetünk-e nagymise alatt magyarul?

Egyházi zene-irodalmunk is az utóbbi években fejlődésnek indult. A gyakorlati rész ugyan nem mutat fel valami korszakkalkotó műveket, habár itt is van haladás; de igen az elméleti. Tárkányi, Bogisich s a többi lelkes szakértők fáradszatos, buzgó munkásságának meg van az eredménye.

Ma már közóhajja vált, hogy egyházi zenénk gyökeresen megjavitassék, s alig van nap, melyen egyikőtől is, másiktól is egy-egy reformeszmet ne hallanánk.

Különösen a Caecilia-egyletek fejtenek ki nagy tevékenységet, csakhogy azoknak néhány buzgóbb pártolója és terjesztője az egyház rendeletein kívül minden szokást helytelennek és törvénytelennek tekintvén, nem hajlandók elismerni a népének létjogosultságát, s feladatúl tüzték ki azt a templomból kiszorítani.

Mi több! Sokan buzgóságukban még annyira is mentek, hogy átokkal fenyegetik azt a kántort, aki tovább is magyarul mer énekelni nagymise alatt. Egymásután szedik elő a S. R. C. határozatait s minden papot és kántort, a ki ezekkel ellenkező szokást helyesel vagy eltűr, engedetlennek, makacsnak, tudatlannak, vagy legalább banyagnak bélyegezuek. Én éppen ebben látom az okát annak, hogy a sok szó mellett oly kevés eredményt tudnak felmutatni. Mert a ki csak egy ünnepnap is volt falusi templomban s hallotta: mily ábitattal énekel a nép apraja-nagyja, az lehetetlen, hogy ily keményen ítéljen. Igaz, hogy meggyőlésem a székellyföld határain túl nem terjed, de a mit itt tapasztaltam, azt per analogiam el merem mondani az egész ország magyar lakóiról. Csak a magyarokat mondom, mert elismert dolog, hogy Isten a magyar népet különös éneklő hajlammal és tehetséggel áldotta meg. Ragaszkodik is úgy drága kincséhez, a népéhez, melyet ő maga szerzett, művelt s szinte ezer évig oly gondnal ápolott, hogy azt most tőle elvenni egyeulő lenne a templomból való kitiltással. Az ilyen reformot sem szükségesnek, sem hasznosnak, de még kivihetőnek sem tartom. Miért? Eppen ezt akarom röviden elmondani, előre bocsátván az egyház által előírt énekkormát.

„Nincs művészet, írja Münster tudós püspöke, mely oly közeli viszonyban volna a lyturgiával, mint az ének.“ A lyturgia központja az áldozat, ezzel pedig a művészet egyszerűen szüleett. Az ember ugyanis midőn áldozatával igyekezett kiengesztelni a megbántott Istent, egyszersmind arra is törekedett, hogy ez áldozatot minél tökéletesebb formában mutassa be. Ime a művészet csirája! A fának, mely e csirából képződött, legnemesebb része minden esetre az ének, mert ebben a bűnbánat és szomorúság, a remény és bízalom, a hála és dicséret a legszebben és leghűbebben nyer kifejezést.

Megis találjuk az éneket, mint az isteni tisztelet lényeges részét már az őszövetségben. Az újban pedig jóval nagyobb szerepe van.

Hogy már az első századokban énekeltek a keresztyéneket, azt tudjuk az apostolok leveleiből (Eph. 5, 19; Colloss. 3, 16. etc.).

Meghatározott énekek ugyan még egyelőre nem lehettek, de már a harmadik században elő volt írva, mit énekeljen a pap és mit feleljen a nép; sőt az apostoli konstitúciók néhány himnust és zsoltárt is tartalmaznak, melyeket a nép rendszeren énekel. Találunk énekszkolákat is, melyek már a negyedik században Sz. Ambrus vezetése mellett hirnevesekké válnak. Ő nem csak összegyűjtötte a használatban levő énekeket, hanem valódi szakértelemmel oly remekműveket is alkotott, melyekhez hasonlót még eddig halandó ember nem tudott felmutatni.

Sz. Gergelyvel az egyházi ének legfényesebb korát

éri el. Ő maga áll az ifjak közé, velők énekel, s a közben folytonosan gyűjtögeti a fennmaradt emlékeket; szebbnél szebb dallamokat készít s összeállítja a „Liber antiphonarius”-t, melyben már megvannak határozva az istentisztelethez szükséges énekek. Ezek azon híres gregorián-énekek, melyeket zsidók és pogányok, katolikusok és protestánsok egyformán bámulnak.

Halevy, a híres zsidó zeneszerző a gregoriánt a világ legszebb zenéjének, a protestáns Thibaut mennyei zenének, Kade Ottó a zenében kifejezett szentirásnak mondja. A katolikusok közül elég csak Lisztet említeni, a ki egy praefatiót többre becsült, mint az összes dicsőségét, és a híres angol államférfit Gladstone-t, ki semmiről sem tudott oly elragadtatva beszélni, mint a gregoriánról.

Hát még, ha a történelmet nézzük! Mennyi megtérést, mennyi jótékonytárgyat köszönhetünk e felséges énekeknek! Ott van Sz. Ágoston, aki nyíltan megmondja, hogy az egyházi zene magasztossága térítette helyes útra. Nem is csoda, hiszen ez az ének az egyházban született, annak lelkével táplálkozott, az nevelte fel, ez adta meg fenségét is. Szent ez az ének tehát s épen ezért tökéletes és bevégzett is. Szépen kifejezi ezt ama kép, mely Sz. Gergely pápát vállán galambbal, — a Szentlélekkel ábrázolja.

Ez az oka, hogy az egyház is előírta a gregoriánumot úgy a papoknak mint a népnek a liturgikus istentiszteletnél, ez is az oka, hogy mindenki oly örömmel tanulta meg. Csak hogy az idővel a körülmények is megváltoztak, s már XIII. Gergely pápa kénytelen az egyházi zene reformjáról gondoskodni, annyira megrontotta azt a figurális. E munkával megbizta a világhírű Palestrinát, ki aztán úgy oldja meg e fontos megbízatást, hogy a mise *állandó* részeire előírja szigorú gregoriánumot, a *változó*akra pedig megbizta a figurális. Tehát a nagy misére ezeket kellene énekelni: Kyrie-t, Gloria-t, Credo-t, Sanctus-t, Benediktus-t és Agnus-t, feltétlenül a gregoriánum szerint, a változó részeket, mint az Introitus-t, Gradus-t, Offertoriumot és Communiót lehet a figurális szerint is.

Azonban a legnagyobb munkával sem lehetett az előirt rendeleteket mindenütt érvényre emelni. A „Nádor-codex” bizonyítja, hogy nálunk már jóval a reformáció előtt énekeltek közbe-közbe magyarul is, de hogy a gregoriánum sem volt ismeretlen, azt láthatjuk az egyes vasárnapok, ünnepek, misék elnevezéséből (Laetare, Invocavit, Rorate, Requiem stb.). A reformáció után a népének mindenütt elterjedt. Hiába volt a pápák minden tiltakozása, S. R. C. felállításai; a népéneket nem lehetett visszaverni. Maradtak ugyan egyes vidékek, melyek tovább is erősen ragaszkodtak az egyház rendeleteihez, de már a többség eltért azoktól. Bele kellett tehát nyugodni a helyzetbe. Tiltó szavát ugyan többször föl-emelte az egyház, de ennél többet nem tehetett. Hallgatott mindenki, míg 1865-ben a tudós Witt dr. kitzta a reformmúlás zászlaját. Megalakult mindenfelé a Caecilia-egyletek s ma már — különösen Németországban — sok helyt lehet hallani az előirt liturgikus éneket.

Az elért eredmény Witt zászlója alá gyűjtötte legnagyobb zeneművelőinket, de hiába! a nép nem hajlandó tagítani. S én ki merem mondani, hogy az *ilyen* irányú törekvéseknek *népünk* között nem is lesz több eredménye soha. Miért?

Először is azért, mert lejárt már az az idő, midőn a

latin nyelvet az egész országban ismerték. Ma alig találunk egy-két öreg embert, a ki latinul beszél; a többit előbb olvasni és írni kellene megtanítani, s csak azután hozzá fogni az énekhez. Másképp volt akkor, midőn szájról-szájra, nemzedékről-nemzedékre maradt hátra őseink éneke. De a kapocs megszakadt, a szöveg kitörlődött az emlékezetből, s minden nyelvismeret nélkül lehetetlen azt ismét a szívekbe véteni. Ez a legfőbb akadály, mely az újabb törekvések elébe áll, de nem az egyedüli Népünknek vérvé váltak a használatban levő énekek, úgy hogy erőszakkal sem lehetne a kettőt egymástól elválasztani. Ha egy nagymisé nem énekelhetne, tán másodsor — nem is menne templomba. A többit előre nem is említem. Ha valaki mégis akár őseinkre, akár a német tartományok katolikusaira bivatkozna, az nem akarja emérgéni, hogy azok úgy szölvá az anyatejjel szívták magukba a szükséges énekeket. A kis gyermek ballotta otthon, hallotta az iskolában, a templomban s mire felnőtt ő is eltanulta minden nagyobb munka nélkül. Tegyük fel, hogy egy a gregoriánumban teljesen jártas kántorunk hozzá fogna annak betanításához. Hol kezdje? A felnöttek talán jobban el vannak foglalva, hogy sem várni lehetne tőlük, hogy a kitűzött órákra rendszeres megjelenjenek. Tebát a kisdedekkel kellene megkezdeni. Az eredménnyel tisztában lehet az, a ki már próbálta: mily könnyen megy a ministráció betanítása. Az első-másod osztályosoknak hiába írjuk le, csak hallás után ha megtanulhatnak egy-két feleletet. A harmadikba elég a ministráció s már a negyedik-ötödik osztályban csak fele marad a gyermekeknek. Még ha egy teljes misét be is lehetne tanítani ezekkel, akkor sem érve valami sokat, mert adventben is csak azt énekelné, a mit karácsonykor, husvétkor, nagybőjtben vagy akármelyik szent ünnepeken, ez nem felel meg az ének feladatainak. Minden ünnepekör, s abban minden ünnepe más-más eszmét fejez ki: advent az epedő vágyat a szabadtó után, karácsony, husvét s a többi az örömet és hálaadást, a nagybőjt a bűnbánatot s így tovább. Mind ezt pedig az ének tolmácsolhatja a leghűbben.

„Az az egyházi ének legfőbb célja, mondja Wagner R., hogy legyen tolmács a sz. ígének és kifejezője a titok értelmének.” De elérjük-e ezzel a célt? Nem. Különbösen is mindig egyet énekelni, vagy hallgatni, igen unalmas lenne. De ellenkezik az egyház akarásával is, mi világosan látszik abból, hogy a mise egyes részei a különböző ünnepekre egészen másképp vannak a papnak előírva. Arra pedig gondolni sem lehet, hogy annyi különböző szöveget és dallamot az alsóbb osztály a mai viszonyok között betanuljon. Ha még hozzá vesszük, hogy így is éveken át csak a gyermekek egy része énekelhetne, a többieknek pedig hallgatniok kellene, bizonyosan nem lesz kedvünk a néppel szembe szállani. Hallgassuk csak meg mit mond a nép, ha kántora gyakrabban szólózik? Még egyszer-kétszer végig hallgatja, de már harmadszor szemébe mondja, hogy „nekünk bizony ne orditozzon, nem azért választottuk meg.” Nem szabad azt sem felednünk, hogy a gregoriánumban, a valódi áhitaton kívül kántorainktól meg oly képzettség is kívántatik, melyet a mostani nemzedéktől hiába várunk. A képezdékkel kellene először ezekre előkészíteni. Addig eredmény nem lesz!

(Vége köv.)

T Á R C A

Úrnapja Rómában.

Kellemes juniusi nap volt, a Campagna még ott pompázott úde zöldjében. A Sabinok szirtes kopár oldalai mögüll csak az imént bukkant elő a nap és a Via Appia máris élénk jelenetek szemtanuja volt.

A Porta Sebastiana-t sietve hagyják el legtalkább csoportokban Róma lakói. Fényes úri fogatok robognak el mellettük a hatalmas sziklatömbökkel kirakott úton. Itt-ott az út szegélyező romok között pillanatra megpihen a legkülönbözőbb egyenruhás gyermek-sereg, majd meg versenyre kelve futnak a tova ügető, kis kétkerekű talyigát ráncigáló fülessel. Amott a messze távolból az országútnak tartanak hosszú sorban a mezők lakói; napbarnította arcuk mintha nagy örömről beszélne; lehúzták fejükről széles karimájú, csúcsos kalapjukat s erős, biztos hangon énekelnek kedves Madonnájáról. Ha pedig pillanatra elballgat az ének, kézi fegyverek vig pattogtatása veri fel a Campagna csendjét. Hegy és völgy százszorosán felelnek vissza, a sárguló vetés kíváncsian emeli fel arany-kalászos fejét, szellő surran át az olajfák ezüst levelén — tán a nagy napot köszöntik, arról susognak?

Úrnapja van.

A Via Appia baloldalán, elhagyott mezők közepette, Róma legelőkelőbb családja magánbirtokán fekszik Sant-Urbano, egy egyszerű, igénytelen külsejű kis templomcska. Erre tartanak valamennyien és csakhamar le is telepsznek a fűbe a templom körül.

Kíváncsian tekint le a különös látogatókra a templom. Az a négy, a homlokzatba befalazott ragyogó korinthusi oszlop mintha lekiváncskoznák a piros, porlepte téglafalból, oda, a hol régen, századokkal azelőtt állott. Minha regélni akarna azokról a lettint napokról.

17 vagy 18 századdal azelőtt volt: Marcus Aurelius, a büszke zsarnok, és Commodus fia, a gladiator, de sokszor jártak ki ide, ha megunták már Róma vakító fényét. Ők adták Herodes Attikusnak, a sötét stoikusnak e helyet, mert nagy mestere volt a császárnak. Ők emelték fel itt a fényes nyárilakot; és Commodus jói érezte magát az úde ligetekben, duzzadó pázsitokon, a hol kedvére gyakorolhatta magát ügyességében. De míg a hófehér márványoszlop csarukok alatt vígan folyt a dözsölés, a lombkoszorúzza tivornyázók nem is sejtették, hogy ép alattuk mélyen a föld gyomrában szorgos kezek turják-ássák a földet. Kis mécses kétes világánál folyosót folyosó után nyitnak meg: beleizzad a fossor munkájába, de pihenője nincs, mert holttest-holttest után érkezik meg. Alig járul be a sir Januarius megmentett tetemei fölött, máris hozzák Valerianusnak; Caecilia jegyesének megkínzott testét. És míg női kezek szorgoskodva ékitik az új sírokat, künn a réteken, az éj sötétjében rohanva szedik tel mások az elesett testvérek véres maradványait. Letörve már ifjusága virágában Sz. Caecilia is; a hívők kiragadták a szentet a hóhérok kezéből, a pogány dübe lidércnyomás-képen szakad rájuk, kergeti őket a járatlan úton a titkos temető felé . . .

Vígan cseng Herodes villájában a pohár, azalatt lenn, Praetextatus katakombáiban, az üldözött Egyház, Krisztus jegyese, a fiatal özvegy odalép elesett gyermekei sírjaihoz és imádkozik azokért, kik halálát óhajtják, mert nem tudják mit cselekszenek. Főno, a nyári lakban éltetik a császárt, ki kiadta rendeletét, hogy Rómából irtsák ki Krisztus nevét, és leon, a föld gyomrában, a gyülekezet szent áhitattal tekint Sz. Orbán püspökre, ki látnoki szemmel hirdeti az Egyház győzelmét. Ő ide futott, mert püspöki székéről elkergette a zsarnok . . . megverte a pásztor, széjjelugrasztotta a nyáját . . . de Krisztus Egyháza győzni fog . . .

Herodes fényes nyaralója romba dőlt; az Egyház szebb napjaiban Paschalis pápa diadalmenetben hozta ki a katakombák mélyéből Sz. Orbán tetemeit, megtisztítá a villát a pogányság fertőjétől és e helyen emelte fel a sz. püspök tiszteletére a kis templomot. Az a négy szép oszlop pedig ott maradt emlékül befalazva, hogy hirdesse a késő jövőnek, hogy Sz. Orbán szava beteljesült.

Ime, ezt mondja el a kis templom a Campagnában a körülötte egybegyűlőknek. És mintha vigasztalni akarnák őket, hogy csak bizzanak.

Reászorulnak a vigaszra szegények. Hiszen újra tivornyáznak zsarnokok, újra üldözik Krisztus Egyházát. És az üldözés jobban szívébe nyilallik a jó anyának, hiszen önfiai emelik fel ellene kezüket. Rómában nincs Marcus Aurelius, nincs már Colosseum vadállatokkal és mégis — újra szól a rendelet, Rómából irtsanak ki mindent, mi Krisztus nevére vall. Róma utcáin szabadon járhat a piros inges, piros sapkás sereg, szabadon loboghat a piros zászló, nyíltan tüdőkölhethet az ötagú caillag, (a szabadkömüvesek jele), hogy az Italia Unita egén új korszakot hirdessen, csak a kereszt ne mutassa magát. Pap sz. ténykedése ruháiban meg ne jelenjen, hogy mernének akkor a keresztények Róma terein diadalmenetben az Oltáriszentséggel megjelenni? Mindenütt a földön, a hová a kereszténység fénye elhatott, az Úrnapja a legnagyobb öröm napja: csak Rómában nincs úrnapi körmenet. Giordano Brunonak, Garibaldinak Róma legszebb pontjain tömjéneznek, és Krisztus Urunknak az utcán körmenetet rendezni nem szabad. Az alkotmány első pontja szerint az állam vallása a kath. vallás és Krisztus helytartója szabad . . . és nap-nap után oszlatják tel a kath. egyleteket, köröket, függesztik fel, semmisítik meg a kath. napilapokat.

Sz. Péter terén 70 óta elnémult az úrnapi körmenet újjongó hódolata: csend borúl a Vatikánra, néma csendben viseli bilincseit az üldözött főpap. Es a vén Tiberis mintha haraggal csapná oda zavaros hullámaint a gáthoz, mintha zúgva hallanék zilált madréből: Haec est hora vestra, et potestas tenebrarum . . .

De az egyház nyugodtan áll: alios ego vidi ventos . . . !

Ime, miért hagyta el Róma kath. világa Úrnapján az örök várost. Sz. Orbán templománál, a bőkezű főúri család magánbirtokán, hová a világi hatalom lábát be nem teszi, megszösz az örök várostól akarják diadalmenetben körülvenni az Oltáriszentséget. Ide jöttek ki hát Róma azon főurai, kik hítek a sz. Atyához, itt szoktak megjelenni az idegen hatalmak képviselői a szt. Atyánál, ide sereglenek Róma intézetei. És leirhatatlan a lelkesedés, mely a jelenlevőket élte-ti. Tán újra kikelnek sírjaikból az elvérzett elődök, újra

hangzik tán Sz. Orbán püspök buzdító szava? Igen, jelen van itt fiaiban csaknem az egész világ és mintha felzúgna egy szívvel és lélekkel a „Tiltakozzunk!” A messze háttérből éles körvonalakkal emelkedik ki Sz. Péter templomának kupolája, buzdítólag int felénk, mellette térdre borulva imádkozik a szent fogoly, tán hallja, látja lélekben a sz. nemes tiltakozást és Sz. Péter sirjából feléje szól az Úr igéje: Oravi pro te, ne deficiat fides tua!

Vasárnap délután volt. Szobám csendjét egyszerre kedves hangok törték meg. Ablakomból a szomszédház kis udvarára láthatok. Szegény árva ház udvara az, négy vagy öt szürke nénike vezetése alatt áll. Az udvar ez egyszer telve volt ájtatoskodókkal és csakhamar láttam a papot, a mint az Oltárszentséget körülhordozza és a hívők szeu énekeket zengedezve követik. A szomszédos házak lapos tetőin pedig térdre borulva imádták az Urat a jó rómaiak.

Az utóbbiak láttára Zacheus buzgalma jutott eszembe, kit oly gazdagon jutalmazott meg szereteteért az Úr!

Romanus.

A népiskola a középkorban.

(Vége.)

Minél jobban terjedt hazánkban a keresztény hit, a plebiániák és zárdák szaporodásával annál inkább emelkedett a népiskola száma is; hiszen az egyházi férfiak hivatásuk legfontosabb részének tartották az iskolák alapítását.

III. Sándor pápának a III. lateráni zsinaton hozott ama határozatát, hogy a székesegyházak és zárdák mellett iskolák állíttassanak fel, hazánkban is az egyház híven teljesítette; sőt akadnak olyan történelmi tényre is, mely fényesen igazolja, hogy hazánkban ez zsinati határozatot megelőzőleg is voltak iskolák. Esztergomban az érsekség megalapítása előtt volt már iskola; Hartvik regensburgi püspök, Sz. István életírója, ugyanis azt írja, hogy Sz. István „Strigoniensi oppido nativitate exordium habuit, et paer adhuc scientia grammaticae artis ad plene imbutus est.”⁽¹⁾ Itt bizonyosan grammatikai iskoláról van szó s ezt az iskolát a Geiza alatt hazánkban térítéssel foglalkozó szerzetesek — é. p. Benedek-rendiek — alapították.

De nemcsak Esztergomban volt iskola, hanem a többi püspökségek és zárdák mellett is. Az első pécsi püspök Bonipert székhelyén iskolát nyitván 1009 körül Hilduin Franciaországba Fulbert carnoti püspökhöz küldi s tőle Priscian nyelvtudományi művének egy példányát kéri. Sz. Mór a második pécsi püspök Zoerad remetének általa írt életrajzában bevallja, hogy ő a zaborhegyi iskolát meglátogatta. Székesfehérvárt maga Sz. István nyit iskolát, melyet a káptalan gondjára bízott s mely már ez időben számos tanulóval dicsekedett; ezen iskola nagyon sokáig virágzott, mit III. Ince pápának 1216-ban kelt levele bizonyít, melyben az egyik székesfehérvári kanonok canonicus scholasticus néven fordul elő.⁽²⁾

A csanádi iskolát Sz. Gellért püspök, Sz. Imre királyi herceg nevelője állítja fel s annak vezetésével egykori szerzetestársát a bakonybéli Waltbert nevezi ki. Ezen iskola

1) L. Sz. István első magyar kir. életrajza stb. (Dr. Érdy János muzeumőr átirata és átdolgozása után.)

2) L. Haragó J. „A kath. iskolakérdés” e. m. 130 stb.

csakhamar nagy hírnévnek örvendett, miről eléggé tanuskodik Sz. Gellértnek életrajzából vett következő iskolatörténeti adat:⁽³⁾

„Egykor harminc új keresztény férfi járult Gellért püspökhöz, esedezván, hogy fiaikat venné át s a tudományokba avatván, szentelné papokká. Kiket elfogadván, Walter mester gondviselésére bízta őket, egy arra alkalmas házat adván nekik, hogy a grammatikai tudományokban oktathá, kik rövid időn ugyanazon tantárgyakban nem közönséges előmenetelt tettek. Mit látván a nemesek és nagyok, ők is fiaikat a nevezett Walter mesterhez adták oktatás végett, hogy a szabad művészetek gyümölcseiben részesülhessenek. Ezek szenteltettek fel első kanonokkul Szent György monostorában . . . A püspöknek pedig nagy gondja volt a tanulókra, szerzetesekre s jövevényekre, az ő házához vezetettének a kisdedek is és iskolába adatának a hol oly gondosan oktattattak, hogy az éjkek napalokká tétetnének. Amaz első harminc tanítvány pedig már be lévén az olvasásba és éneklésbe avatva, a püspök őket áldozároká szentelvén, kanonokokká tette. A duanántúli részekre is küldött követeket és gyűjtetett tanulókat . . . Walter mester pedig túlszaporodni látván a tanulók számát, a munka teréből nyomatva, róla a püspöknek: nem győzöm, úgy mond, e sokaságot mindkét hivatalban, az éneken tudniillik és az olvasásban. Küldj tehát a püspök Mór barátot, köszönteni a királyt, megparancsolván neki, hogy az iskolákba is bemenjen, melyek akkor Székes-Fehérvárott igen kitünők voltak s találjon a tanulók közt tanítót vagyis oktatót s hozzon egy olyat. Ki Fehérvárra jöven s a királynál követességét végezvén, bement az iskolákba, hol egy Henrik nevű német vala a növendékek almestere. Kit midőn megszólított volna, az beleegyezvén, könyveit magához véve, vele együtt a püspökhöz ment, kit a püspök kedvesen fogadott s a tanítványok közt olvasómesterré tett. Walter pedig az éneklésben igazgatta őket.”

Veszprémben is egykorú a püspökség alapításával az iskola is, mely később főiskolává nőtte ki magát s országos hivatalokra képezte az ifjúságot. Tapolcán — Miskolc mellett — a bencéseknek volt a XIII évszázban szépen virágzó iskolájuk. Hasonló iskolákra akadunk Pannonhalmán, Vácott, Pécsváradon, Nyitrán, Nagyváradon, Bakonybélben, Kalocsán stb. Szóval elmondhatjuk, hogy minden püspökség s minden nagyobb plebánia területén voltak iskolák s ezekben serényen folyt a magyar nemzetet átformáló, államalkotó elemmé fejlesztő oktatás és nevelés.

De a nőkről sem feledkeztek meg e korban, hiszen az apácázárdákban keresztény leányiskolákra akadunk. S ezekben a zárdákban nemcsak gondos vallásos nevelésben részesítették az apácák a reájuk bízott leánykákat, hanem közölték egyuttal velők az ismereteket és ügyességeket is, a melyekre a nemzet legelőkelőbb családjaiban, a nőknek szükségük volt.

IV. Ince pápa a klarisszák eredeti rendszabályait 1246-ban megerősítő levelében meghagyja: „Hogyha fiatal leányok vagy idősebbek is vannak a monostorban, az apátasszony, ha jónak találja, taníttassa őket a tudományokban.”

A Margit-legenda IV. Béla leányának zárdái oktatásáról ezeket írja:

3) L. S. Gerardi Scripta et Acta 530 l.

„Soror Olympias asszony volt sz. Margit asszonyuk dajkája, nevelője és mestere. És ismét Katerina apáca, ki vala cantrix, volt Sz. Margit mestere. Olympias asszony leányával Erzsébettel egy könyvben tanult. Erzsébet Bodomerei Tamás ispán úr és Olympias asszony leánya vala sz. Margit társa és egy könyvben tanulnak, olvasnak vala. Soror Judit Ipoli ispán leánya vala Margit társa gyermekesétől fogva; egymástól imádságot tanultak. Margit még jól nem volt. Ez időben kezdé M. tanulni az a-b-c-t és kevés időnek utána igen jól kezdte tanulni és énekelni az egyéb kised leányokkal. Katerina apáca mester tanítá őt először diáknak. Judica vasárnaptól nagyszombatig mindennap megolvastatta Margit a passiót. Margit hallván mikép megvagyon írva sz. Tamás kantuariai érsek életében . . . A régi sz. Atyák tökéletességéről olvasák: Istent szeretni, magát megutálni, senkit meg nem itélni. M. igen hozzá voná e tanulást. Eszében forgatja gyakorta és néha egyébekkel is beszél az ő nemzetének, elejének életüket, sz. István király életét, sz. Imre hg. életét, sz. László király életét, sz. Erzsébetnek az ő barátjának és szerelmes néjének életét és esedezett, hogy ő érdemelne lenni az ő nyomoknak és érdemeknek követője. Nagy csütörtökön olvas vala zsoltárt. Hallgatta nagy kívánsággal sz. Atyák életét, egyéb szentek legendáját. Annak utána elment a sororokhoz a művelőházban s megmondja nekik a szentek életét, hogy ők is azonképen éljenek. Egy időben Margit hallgatná a sz. Jakab mártír binját. Judica, Ipoli ispán leánya, volt M. társa gyermekesétől fogva s megkérde vala egymástól, melyik mit olvas.“

Világosan kitetszik ebből, hogy az apácázárdákban ez időtájt mit és mennyit tanultak. Megtudjuk egyuttal azt is, hogy a nemzeti nyelv volt a tanítás közege. Azt hiszem, ez elég érv azokkal szemben, kik az egyházat állandóan latinizálással s a nemzeti érzület elnyomásával vádolják. A komoly ember az ilyen vádaskodásokon maupáság szánakozik s legfeljebb — mosolyog.

De már végzek.

Rövid felolvasásomnak az volt egyik célja, hogy kimutassam, hogy a középkor talán még sem olyan sötét, mint miónek az egyház ellenségei festeni szeretik s aztán, hogy a középkornak számos és virágzó népiskolái voltak s ezeket csaknem mind az egyház alapította, az egyház vezette. Az egyháziak voltak azok, kik a harcokhoz szokott nemzeteket s leginkább a magyart a tudományoknak, a szép-művészeteknek, szóval a művelődésnek megnyerték.

Az egyház az iskolának igazi, édes anyja.

A valódi anya, ki anyai bivatását átéri és átérti, nem csak földi életet ad gyermekének, nem csak addig dajkálja, ápolja és gondozza, míg természet szerű tehetetlenségénél és gyengeségénél fogva a gyermek reá szorul, hanem aztán se szűnik meg érte aggodni, érte dolgozni és imádkozni: az anyai szeretetnek határa nincsen. Az iskolának ilyen édes anyja volt: mindig a multban s lesz az idők végezetéig a jövőben az egyház.

Zlamál Agost.⁴⁾

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Püspök úr ő méltósága** már bevégezte bosz-zas bérmaütjának nagyobb részét és f. hó 17-én átment az alsóki esperességnek kászoni részébe. — Isten angyala kísérsje a további útjában is vezesse székhelyére vissza egészségsben.

— **A hajsza vége.** Alapok elhallgattak, amesterségesen szított izgalom lecsendesült. Tehát a tenger tükre sima. Belátták magok a liberális lapok, hogy tudósítók alaposan becsapták. Az erdélyi püspök sem rendeletet nem bocsátott ki, sem szóval nem mondotta seukinek, hogy a katolikusok az oláh templomba menjenek. Hazugság, mesterségesen kigondolt hazugság volt az egész, abból a célból, hogy az erdélyi püspököt meghurcolják. Szintúgy hazugságnak bizonyult be az is, hogy egy elbocsátott növendék föbelötte magát.

— **Aranymisés püspök.** Rimély Károly beszercebányai püspök folyó hó 21-én ünnepli pappá szenteltetésének félézázados évfordulóját. Ez alkalomra Rómába útazott az ősz főpap, hol egész csendben tli meg a fontos napot.

— **Halálozás.** Tóth Vilmos, a főrendiház elnöke folyó hó 14-én Nyitra-Ivánkán 66 éves korában elhunyt. A hetvenes években két ízben is bellügyminiszter, 1879-től 1895-ig pedig a közös főszámvevőség elnöke volt. Lelkiismeretes, fáradhatlan tevékenységű férfiú volt.

— **Érettségi vizsgálatok.** A g y a l a f e h é r v á r i róm. kath. főgymnáziumban az érettségi szóbeli vizsgálatok folyó hó 10 és 11-én tartattak meg. Vizsgára állott 20. Ebből jelenen érett három (Bartalis József, Göblyös Antal és Szász József), jól érett nyolc, egyszerűen érett hat. Három hónapra visszavetett három. A vizsgálatokon Kunecz Elek tank. főigazgató és Fábian Sándor nagypópost, kath. statusi kiküldött elnököltek. — **A maros-vásárhelyi** róm. kath. főgymnáziumban jelenen érett kettő, jól négy, egyszerűen tíz. Három hónapra visszavetett egy. Itten Kunecz Elek főigazgató, dr. Békefi Remig budapesti egyetemi tanár, kormánybiztos, dr. Szamosy János kolozsvári egyetemi tanár, kath. statusi kiküldött elnököltek. A maros-vásárhelyi főgymnáziumnak ez volt az első érettségije. És gratulálunk a jó eredményhez.

— **Konverzió.** Gyimber Kristófé az ev. ref., Hozzig Mária a luth. felekezettől Besztercén visszatértek a róm. kath. egyház kebelébe. Az utóbbinak konverziója halálos ágyán történt.

— **Vasco de Gama 400 éves jubileuma.** Rómában előkelő bizottság tlt össze és bibornokok és a portugáli szt. széki nagy követ jelenlétében fényesen ülték meg a napot. Az ünneplők elhatározták, hogy a nap emlékére albumot küldenek a portugáliai királynak. Ő Szezsége a pápa sajátkezűleg írta meg az album első lapja számára a következő ajánló sorokat: IV. Exeunte Saeculo Posteaquam Vasco. De. Gama Intentato. Cursu. Calecutum. Appulsus Lusitanorum. Imperium. Nomen. Propagavit Orientalibus. Terrarum. Finibus. Partae. Per. Christum. Humanitati Auspicato. Reclusis Immortale. Factum. Gaudet. Roma. Memor. Leo PP. XIII.

— **A szabadjómívesek hazafisága.** A „Tribuna“ Róma szabadjómíveseinek orgánuma, a római szabadjómíves nagymester, Ernesto Náthán egy levelet küldi, melyben a nagy mester a kath. lapok azon felvetett kérdésére, miért nem oszlatta fel a kormány a többi egyetek között a szabadjómívesekét is, azt válaszolja: . . . Világos. A szabadjómíveség nem politikai társulat, ellenkezőleg: hazafias és minden jó erény virágágya. Csak akkor foglalkozik politikával, ha a baza már végső szükségben van és kitartó katonákra szorúl. A kath. lapok természetesen jól kibaszálták e feleletet.

4) Felolvasta az alsófehérmegyei r. k. tanító-egyesületnek f. é. május hó 5-én Szászsebesen tartott közgyűlésén.

— **Mikor szabad bérmálásra vinni a gyermekeket?** A marseillei püspök azt a szokást hozta be megyéjében, hogy a gyermekeket megbérmálta, még mielőtt az első szent áldozást végezték. Miután pedig régóta az a praxis leg több helyen, hogy csak olyanokat bérmálják, kik már előbb gyóntak, áldoztak, azért a szent atyához fordult a püspök, vajjon e tekintetben mi az ő nézete. XIII. Leó 1897. június 22. válaszol és pedig helyeselve az új szokást. Indokul azt mondja, hogy az, miszerint csak olyan vegye föl a bérmálás szentségét, ki már áldozott, „nec cum veteri congruabat constantique Ecclesiae instituto, nec cum fidilium utilitatibus.“ Fontos ezt tudni kíváltk olyan helyen, hol ritábban van bérmálás.

* **Kik vannak a francia kamarában?** Alig hogy a franciaországi képviselő-választások lezajlottak és az új kamara megalakult, már is akadt egy statisztikus, a ki kipiszkálta a képviselői egyformaság tömegéből, hogy ki miféle. És összeállította, hogy a francia kamarában van: 75 ügyvéd, 47 orvos, 23 szolgálaton kívüli katonatiszt, 20 tanár, 2 tanító, 1 segédtanító, 17 volt bíró, 7 bajdani diplomata, 11 volt államtanácsos, 2 pap, 9 mérnök, 90 földbirtokos és háztulajdonos, 38 iparos, 20 gazdálkodó, 19 tisztviselő, 1 törzsdelegynök, végrehajtó, 5 patikárius, 30 újságíró, 18 kereskedő, 15 bajdani közigazgatási tisztviselő (prefektus, alprefektus, prefekturai tanácsos), 10 hajdani miniszteri tisztviselő, 5 kereskedősegéd vagy ügynök, 3 bankár, 3 közmunka-vállalkozó, 1 pénzügyigazgató, 1 műépítész, 1 kataszteri mérnök, 4 drámai költő, 1 állatorvos és 1 festő. Kuriozitások: 1 főpincér, 1 postakocsis és 1 zsitbáros.

— **Theater Nachricht.** Nem mi hirdetjük, hanem a Kronstädter Theatergesellschaft, mely Galtz directiójára hallgat s mely hat német előadásra nyert Gyulafehérvár rendőrségétől engedélyt. — Reméljük azonban Gyulafehérvár hazafiás közönsége távollétével fog tüntetni* e germánizálás ellen, és jövőre is ezzel útját vágja minden ilyenmü kísérletnek.

I R O D A L O M

* **Gyász-szertartás.** Temetési kézikönyv. I. kötet. Egyháziilag jóváhagyott kútfők után, különös figyelemmel a halálozások neveire. A róm. kath. lelkészek, kántorok, tanítójelöltek és kántorképző iskolák részére. Összeállította kocsis Mayer Gyula ráckereszturi kántor-tanító. Ára ezen cainosan kiállított, 160 lapból álló mű 1-ső kötetének 1 frt 25 kr. — A szerző nagy hiányt pótol e művel, s az ügyszólván nélkülözhetetlen kézikönyvet képez az által, hogy a különféle gyászszertartásokon kívül a halálozások minden nemeinél, hosszabb és rövidebb betegségekben elhalálozott fiatalok, öregek stb. temetésénél tartandó, nagyszámú, hangjegyekkel ellátott énekeket is tartalmazza. Ezen csinosan kiállított művet a szakköröknek melegen ajánljuk. — Megrendelhető a „Szent-Gellért“ Könyvnyomda kiadóhivatalában Budapest, Práter-utca 44. sz.

* A „Szent-István-Társulat“ kedvező szakkritika alapján kiadta Demény Dezső gimnáziumi hittanár „Ágazatos hittan“ című munkáját, mely a középiskolák felsőbb osztályai számára készült és folytatása a tavaly kiadott „Alapvető hittan“-nak.

Szerző, mint tavalyi kötetében, úgy most is egyszerűsége s világosságra törekedett, főképen arra, hogy a gondolatmenetet, a bizonyításmenetét a tanulónak ne magának kelljen a szövegből összeállítania, hanem, mint az egyes fejezetek s §§-ok váza folytonosan szemé előtt legyenek. E célból, a hol csak teljesen nem akadályozta a tárgy, mindentől a föl s leveztető okoskodás legegyszerűbb formáit használta. Különös figyelemmel volt szerző a gyakorlati tanulásra, miképen lehet s kell az elsajátítottakat a gyakorlati életben értékesíteni s fölhasználni.

A munka az „Alapvető hittan“-nal teljesen megegyező alakban készült. Ára füzve 60 kr. egész vászonkötésben 80 kr. Kapható a Szent-István-Társulattól: Budapest, IV., Királyi Pál utca 13. szám.

* **Legszebb és legalkalmasabb vizsgálati ajándék:** „Királyi ajándék, vagy tiz szobor nemzetünk nagyjainak.“ A csinos kötetben Bodnár Gáspár ismert nevű író világos, érthető zamatos nyelvvel írja le a tiz hősek életrajzát, kiket a királyi kegy legközelebb ugyazólván a nemzet örömkönyei közt szoborral tüntetett ki. De nem csak száraz életrajzot nyújt, hanem a lehető legszebb korrajzát festi minden egyes történeti alaknak. Így, a legegyszerűbb műveltségű ember is megértheti és a legműveltebb is gyönyörrel olvashatja. A serdültebb ifjúság számára valóságos kincs. Első ilyenmü könyv, mely a tiz hőssel külön kötetben bővebben foglalkozik. A csinosan bekötött könyvnek ára csak egy korona. Megrendelhető Lövy Miksa könyvkereskedő kiadónál vagy a szerzőnél Szatmáron.

Pályázat.

A petrosényi (Hunyad m.) róm. kath. kántori állásra pályázat hirdetik. Fizetés: 500 esetleg 600 frt, 100—150 frt. lakáspénz, 200—230 frt. stóla illeték (kézi stipendium és buncszatárokkal együtt.) A megválasztott köteleessége: a kántori teendők teljesítése, az iskolában egyházi — esetleg egy négyes karban figurális ének tanítása és vezénylése. 100 frt. mellékjövdelem biztos kilátásban. Tanítói oklevéllel bírók nyugdíjigénye biztosítva. Pályázati határidő június 30. Személyesen jelentkezők előnyben részesülnek.

A róm. kath. lelkészi hivatal.

Szerkesztői pósta.

Romanus. Köszönjük és szívesen látjuk jövőre is. — Gondoskodni fogunk arról is, hogy a lapot rendes időben kapja. Üdvözllet! Sch. A. Kóloszvár. Jónni tog. B. D. Kaczkó. Rákerül a sor.

Kiadja: Az erdélyi róm. kath. Irodalmi Társulat. Felelős szerkesztő: **Körödy Péter dr.**
Szerkesztőtársak: **Bálinth György, Péter János dr., Wagner Sándor, Zlamál Ágost.**

Nyomatott Papp Györgynél a püsp. lyc. könyvnyomdában Gyulafehérvárt.